

Ekonomik Güçlükler ile Evlilik Niteliği Arasındaki Bağlantıların Aile Stres Modeli Çerçevesinde İncelenmesi

Hikmet Şahin¹

Ayşen Güre²

Ankara Üniversitesi

Özet

Bu araştırmanın temel amacı, ekonomik güçlükler ile evlilik niteliği arasındaki bağlantıda algılanan duygusal sıkıntının aracı rolünü Aile Stres Modeli çerçevesinde incelemektir. Araştırmanın örneklem grubunu, 28-61 yaşları arasında Ankara'da yaşayan, 431 evli kadın oluşturmuştur. Araştırmada Demografik Bilgi Formu, Ekonomik Güçlükler İndeksi, Algılanan Duygusal Sıkıntı Ölçeği ve Çatışma Taktikleri Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın ekonomik güçlüklerin nesnel değerlendirmesine ilişkin bulguları, ekonomik baskı ile evlilik niteliğinin psikolojik saldırganlık ve fiziksel saldırı-yaralama boyutları arasındaki bağlantıda algılanan duygusal sıkıntının tam aracı rol oynadığını göstermiştir. Araştırmanın öznel değerlendirmesi olan parasal endişelere ilişkin bulguları, algılanan duygusal sıkıntının parasal endişeler ile evlilik niteliğinin karşılıklı anlaşma, psikolojik saldırganlık ve fiziksel saldırı-yaralama boyutları arasındaki bağlantıya tam aracılık ettiğini ortaya koymuştur. Sonuçlar, ekonomik koşullara ilişkin nesnel ve öznel değerlendirmelerin, evlilik niteliği üzerindeki etkileri açısından karşılıklı anlaşma değişkeni dışında benzer yönde olduğunu ortaya koyarak, Türk kültüründe Aile Stres Modeli'ni desteklemiştir.

Anahtar kelimeler: Ekonomik güçlük, evlilik niteliği, aile stres modeli

Abstract

The main aim of the current study was to examine mediating role of perceived distress on the link between economic hardship and marital quality based on Family Stress Model. Participants of this research were 431 married women living in Ankara, aged between 28 and 61 years. Data was collected by a questionnaire packet consisting Demographic Data Form, the Economic Hardship Index, the Perceived Stress Scale and the Conflict Tactics Scale. Findings regarding the objectively measured economic pressure revealed that perceived emotional distress fully mediated the relationship between objectively measured economic pressure and two dimensions of marital quality; namely, psychological aggression and physical assault-injury. Findings regarding subjectively measured financial concerns showed that perceived emotional distress fully mediated the relationship between subjectively measured financial concerns and negotiation, psychological aggression and physical assault-injury dimension of marital quality. As a consequence, the mediational role of perceived emotional distress reveal similar pattern for economic pressure and financial concerns except negotiation variable and the findings of the current study provide a significant support for the Family Stress Model.

Keywords: Economic hardship, marital quality, family stress model

Yazar Notu: Bu çalışma Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Proje Koordinasyonu Birimi tarafından desteklenmiştir (Proje No: BAP11B5358001).

Bu çalışma Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nce Gelişim Psikolojisi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiş çalışmanın bir özettir.

Yazışma Adresi: ¹Uzm. Psikolog Hikmet Şahin, Köşk Mahallesi Denizli Sokak İhlamur Konağı Apt. No: 19 Daire: 22 Melikgazi / Kayseri, hikmetsahin@hotmail.com, ORC-ID: 0000-0001-9614-4102

²Prof. Dr. Ayşen Güre, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Psikoloji Bölümü, 06100 Sıhhiye / Ankara, gure@ankara.edu.tr, ORC-ID: 0000-0001-6210-6511

Gönderim Tarihi: 06.06.2018

Kabul Tarihi: 08.10.2020

Sosyo-kültürel sistemler insanı çevreleyen ve insan davranışını şekillendiren önemli yapıları içerir. Sosyo-kültürel sistemleri açıklayan Ekolojik Kuram'a (Bronfenbrenner, 1989) göre sosyal dünya, en yakın bağlamdan (aile, ilişkiler vb.) uzak bağlama (makro sistemler: sosyal politikalar vb.) kadar genişleyen katmanlı bir yapı göstermektedir. Aile sistemlerini ve insan davranışını açıklamaya çalışan modeller ise genellikle makro sistemler ile insan davranışı arasındaki ilişkide aracı faktörleri incelemektedir (Grych ve Fincham, 1990; Kağıtçıbaşı, 1990; 2012). Bu modellerden biri olan Aile Stres Modeli, uzak bağlamda yer alan ve makro sistemleri ifade eden ekonomik koşulların evlilikteki insan davranışını nasıl etkilediğini ve bu ilişkideki aracı faktörleri irdelemektedir (Conger, Conger ve Martin, 2010).

Aile Stres Modeli, ekonomik güçlüklerden evlilik sonuç davranışlarına giden süreci açıklarken, bu süreçte eşlerin psikolojik durumlarının önemini vurgulamakta ve ekonomik sorunların eşlerde yarattığı duygusal sıkıntılar aracılığıyla olumsuz evlilik etkileşimlerini arttırdığına dikkat çekmektedir (Conger ve ark., 1990; Conger ve Donnellan, 2007; Conger ve ark., 2010). Ekonomik sıkıntılarla mücadele eden eşler, günlük yaşamlarında masraflarını karşılamakta zorlanmaya yani "ekonomik baskı" yaşamaya başladıklarında, bu durum onların psikolojik sağlığını bozarak depresyon, öfke gibi duygusal sıkıntılar yaşamalarına yol açmaktadır. Ekonomik baskıya verilen bu olumsuz duygusal tepkiler, ilişkide düşmanlık, kendini çekme ve daha az sıcak ve destekleyici etkileşimlerle sonuçlanmaktadır. Bozulan evlilik etkileşimleri sonucunda ilişkiden sağlanan doyum azalmakta ve evliliğin durağanlığı olumsuz yönde etkilenmektedir. Aile Stres Modeli'nin bu görüşüne Berkowitz'in (1989) yeniden düzenlediği öfke ve saldırganlık hipotezi (frustration - aggression hypothesis) yön vermiştir. Öfke ve saldırganlık hipotezine göre canlılar gerçekleşmesini bekledikleri ve onlara çekici gelen hedefleri engellediğinde saldırganlaşabilmektedirler. Berkowitz (1989) rahatsız edici olaylar olarak nitelendirilen bu engellemelerin, bireylerde üzüntü ve kızgınlık gibi olumsuz duygular yarattığını ve saldırgan davranışları tetikleyen esas unsurun bu olumsuz duygusal uyarılmalar olduğunu ileri sürmektedir.

Rejim değişikliği ya da ekonomik bunalımlar sonucunda ekonomik istikrarı bozulan ve bu dar boğazdan geçerken çok sayıda çalışanın işini kaybettiği Amerika, Çek Cumhuriyeti, Romanya, Arjantin ve Finlandiya gibi birçok ülkede Aile Stres Modeli sınanmış ve genel olarak modeli destekleyen bulgular elde edilmiştir (Aytaç ve Rankin, 2009; Benner ve Kim, 2010; Conger ve ark., 1992; 1993; Conger ve ark., 2002; Falconier, 2005; Hraba, Lorenz ve Pechacova, 2000; Kinnunen ve Feldt, 2004; Kwon ve ark., 2003; Landers-Potts ve ark., 2015;

Robila ve Krishnakumar, 2005). Örneğin, Romanya'da artan enflasyonla birlikte alım gücü düşen ailelerin yeme-içme, barınma, evin giderlerini karşılama gibi temel gereksinimlerini karşılamada zorlanmaya başladıkları ve bu olumsuz ekonomik değişimleri stres verici bulan Romanyalı evli kadınların depresyon düzeylerinin arttığı görülmüştür (Robila ve Krishnakumar, 2005). Kadınların psikolojik sağlığındaki bozulmalar aile bireyleri arasındaki ilişkilere de yansiyarak eşler arasında daha şiddetli ve daha sık tartışmalarla sonuçlanmıştır. Finlandiya'da yapılan çalışmada ekonomik güçlüklerle bağlı olarak psikolojik sıkıntılar yaşayan Finli eşlerin bütçe, ev işleri, çocuk yetiştirme gibi konularda anlaşmazlık yaşadıkları görülmüştür (Kinnunen ve Feldt, 2004). Arjantin'de yapılan çalışmada ise ekonomik güçlükler yaşayan erkeklerin evlilik etkileşimlerinde psikolojik saldırganlık davranışlarına (iletişim kurmaktan çekinme, soğuk ve ilgisiz davranma, eşini ona zarar vermekle tehdit etme vb.) daha çok başvurdukları bildirilmiştir (Falcoier, 2005).

Amerika ve Avrupa ülkelerinin yanı sıra farklı kültürlerde yapılan araştırmalarda da Aile Stres Modeli'ni destekleyen bulgular ortaya konmuştur (Aytaç ve Rankin, 2009; Kwon ve ark., 2003). Ülkemizde yapılan bir çalışmada, iki buçuk milyon kişinin işini kaybettiği ve o dönemde çalışanların ücretlerinin oldukça düşük olduğu 2001 ekonomik krizinin evli çiftlerin ilişkilerini ne yönde etkilediği incelenmiştir (Aytaç ve Rankin, 2009). Çalışmada kadınlarda ekonomik baskının yorgunluk ve öfke gibi psikolojik sorunlar aracılığıyla evlilik ilişkisinden sağlanan memnuniyeti azalttığı ve evin sorumlulukları ile ilgili konularda kadınların eşleriyle olan anlaşmazlıklarını arttırdığı görülmüştür. Aile Stres Modeli Kore'de 1990 yılı ekonomik buhranını yaşamış ve bu durumdan etkilendikleri düşünülen evli çiftler üzerinde sınanmıştır (Kwon ve ark., 2003). Benzer şekilde çalışmada ekonomik baskının sadece kadınlarda duygusal sıkıntılar yarattığı ve bunun sonucunda eşleriyle ilişkilerinin zedelediği bildirilmiştir.

Alan yazında ekonomik baskının yanı sıra eşlerin ekonomik koşullarına ilişkin algılarını irdeleyen çalışmalar da mevcuttur (Dew, 2007; Gudmunson, Beutler, Israelsen, McCoy ve Hill, 2007). Çalışmalarda parasal konularda endişelenen ve sahip oldukları ekonomik koşullardan memnun olmayan çiftlerin bu duruma düzenli uyumama, yemek yememe, arkadaş ilişkilerinde yalnızlaşma ve depresyon belirtilerinin artması gibi duygusal tepkiler verdikleri görülmüştür. Bunun sonucunda ev işleri, para, cinsellik, birlikte geçirilen zaman ve çocuk yetiştirme tutumları konularında çiftlerin fikir ayrılıklarının arttığı ve ilişkiye dair memnuniyetlerinin azaldığı ortaya konmuştur (Dew, 2007; Gudmunson ve ark., 2007). Bu fikir ayrılıkları kavgaların şiddetini ve birlikte

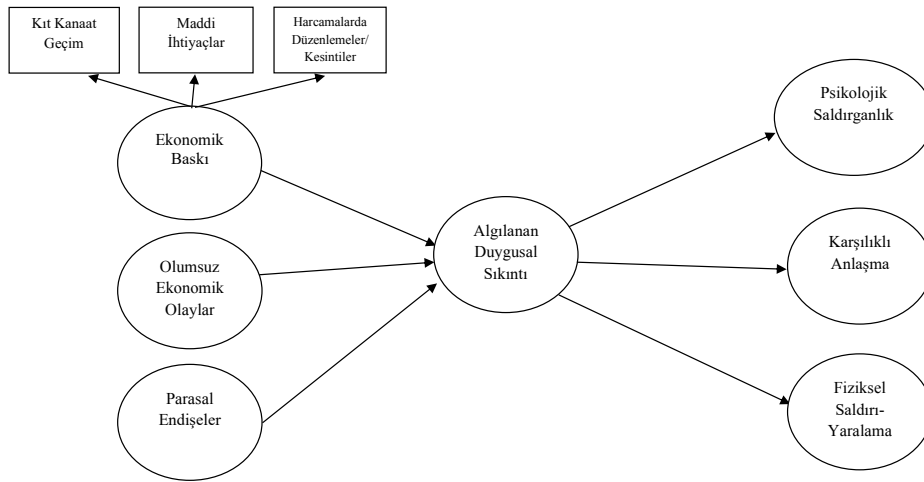
geçirilen kaliteli zamanı etkileyerek evliliğin durağanlığını negatif yönde etkilemiştir.

Asya ülkelerinde yaşanan ekonomik krizlerde kadınların, daha korumasız ve zayıf grubu oluşturduğu bilinmektedir (Shari, 2001). Yukarıda belirttiğimiz gibi ülkemizde ve Kore’de yapılan çalışmalar, sadece kadınlarda ekonomik baskının duygusal sıkıntı aracılığıyla eşler arasındaki iletişimi bozduğunu göstermiştir (Aytaç ve Rankin, 2009; Kwon ve ark., 2003). Asya ülkeleri gibi daha çok toplulukçu kültürlerde elde edilen bu yöndeki bulgular, her ne kadar sınırlı sayıda çalışma yapılmış olsa da cinsiyetin, ekonomik güçlükler ile evlilik ilişkisi arasındaki bağlantıda belirleyici olduğuna ilişkin ipuçları vermektedir. Bununla birlikte öfke ve saldırganlık hipotezi de (Berkowitz, 1989) benzer şekilde, rahatsız edici olayların bireyler üzerinde her zaman aynı etkiyi yaratmadığını ve düşünsel, duyuşsal ve hafızayla ilgili girdilerle yapılandırılmış önceki duyuşsal deneyimlerin saldırganlık davranışlarının sergilenmesinde farklılık yarattığını ileri sürmektedir (Berkowitz, 1989). Dolayısıyla, diğer aile bireylerine kıyasla kadınların ekonomik güçlükler verdikleri tepkilerin incelenmesi görece önemli görülmektedir. Buradan hareketle, çalışmamızda Aile Stres Modeli evli kadınlardan oluşan bir örneklem üzerinden sınamıştır.

Aile Stres Modeli’ni sınanan çalışmalarda, ekonomik güçlükler gibi olumsuz yaşam olaylarının evlilik ilişkisindeki saldırganlık davranışlarını arttırdığı yönünde bulgular elde edilmiştir (Cano ve Vivien, 2001; Conger ve ark., 1990; Conger ve ark., 1992; 1993; Conger ve ark., 2002; Gudmunson ve ark., 2007; Hraba ve ark., 2000; Robila ve Krishnakumar, 2005). Bu bağlamda,

özellikle fiziksel ve psikolojik saldırganlık davranışlarının irdelendiği çalışmalarda Çatışma Taktikleri Ölçeği’nin (Straus, Hamby, Boney-McCoy ve Sugarman, 1996) ilgili alan yazında sıklıkla kullanıldığı dikkat çekmiştir (Grana, Cuenca ve Redondo, 2017; Panuzio ve DiLillo, 2010; Sotskova, Woodin ve Gou, 2015 vb.). Aynı zamanda, anılan ölçeğin, kadın bildirimine dayalı veri toplama imkânı sunması, sadece erkeklerin kadınlar üzerindeki saldırganlık düzeylerini inceleyen değerlendirme araçlarına alternatif bir ölçüm getirmiştir (Umeda ve Kawakami, 2014).

Alan yazında ekonomik koşullara ilişkin nesnel değerlendirmelerin (aylık gelir vb.) ekonomik sorunlar yaşayan kişilerin verdiği tepkilerin altında yatan psikolojik süreçleri açıklamada yetersiz olduğu ve öznel değerlendirmelerin aile süreçleri üzerinde daha olumsuz etkileri olduğu bildirilmektedir (Barrera, Caples ve Tein, 2001; Conger ve Donellan, 2007; McLoyd, Jayaratne, Ceballo ve Borquez, 1994; Mistry, Biesanz, Taylor, Burchinal ve Cox, 2004; Sinclair ve Cheung, 2016). Bununla birlikte, yakın zamanda yapılan bir çalışmada ekonomik koşullara ilişkin kaygı, işini ya da sahip olduğu mal varlığını kaybedeceğine ilişkin beklentilerin de evlilik ilişkisini etkilediği ve bu konunun alan yazında ihmal edildiği yönünde görüşler de bildirilmiştir (Schneider, Harknett ve McLanahan, 2016). Ayrıca alan yazında olumsuz ekonomik koşulların ortaya çıkardığı kaygı ve korku gibi olumsuz duyuşsal tepkilerin kişilerin davranışlarını şekillendirdiğini bildiren hipotezler (Risk as feelings hypothesis) mevcuttur (Loewenstein, Weber, Hsee ve Welch, 2001). Dolayısıyla, ekonomik koşullara ilişkin duyuşları, doyum ve geleceğe yönelik beklentileri ifade

Şekil 1. Önerilen Kuramsal Model

eden öznel değerlendirmelerin de irdelenmesinin önemli olduğu görülmektedir.

Tüm bu noktalardan hareketle araştırmanın temel amacı, ekonomik güçlükler ile evlilik niteliği arasındaki bağlantıda evli kadınların algıladığı duygusal sıkıntının aracı rolünü Aile Stres Modeli çerçevesinde incelemektir. Bu bağlamda sınanan değişkenlerin, ekonomik koşullara ilişkin nesnel ve öznel değerlendirmeler açısından ne düzeyde farklılaştığının irdelenmesi de, araştırmanın bir diğer amacını oluşturmaktadır.

Bu amaçlar doğrultusunda araştırmanın hipotezleri şu şekilde sıralanmıştır:

1) Ekonomik baskı, olumsuz ekonomik olaylar ve parasal endişelerin, kadınların algıladığı duygusal sıkıntı ile pozitif yönde ilişkili olması beklenmektedir.

2) Algılanan duygusal sıkıntının psikolojik saldırganlık ve fiziksel saldırı-yaralama ile pozitif yönde; karşılıklı anlaşma ile negatif yönde ilişkili olması beklenmektedir.

3) Ekonomik güçlükler (ekonomik baskı, olumsuz ekonomik olaylar ve parasal endişeler) ile evlilik niteliği (psikolojik saldırganlık, fiziksel saldırı-yaralama ve karşılıklı anlaşma) arasındaki ilişkiye algılanan duygusal sıkıntının aracılık etmesi beklenmektedir.

Yöntem

Örneklem

Çalışmaya Ankara şehir merkezinde farklı semtlerde ikamet eden, evli ve eşyle birlikte yaşayan, 11-16 yaş arasında çocuğu olan 431 kadın katılmıştır. Kadınların yaş aralığı 28-61, yaş ortalaması ise 40.22'dir ($S = 5.75$). Kadınlara, Ankara'da farklı semtlerdeki okulların ilköğretim 6. ve 7. sınıf ile ortaöğretim 9. ve 10. sınıflarına devam eden çocukları vasıtasıyla ulaşılmıştır. Okullara ait listeler, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü'nde saha çalışmaları ve örneklem saptanması konusunda uzman bir öğretim üyesi tarafından İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınmış ve büyüklüğü oransal rastlantısal seçim (probability proportionate to size random selection) yöntemi ile tespit edilmiştir. Örneklem demografik özellikleri Tablo 1'de özetlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu katılımcıların doğum tarihi, medeni durumu, eğitim düzeyi, çalışma durumu, mesleği ve oturdukları evin durumu gibi bilgileri içermektedir.

Ekonomik Güçlükler İndeksi

Ekonomik Güçlükler İndeksi (EGİ), Conger ve arkadaşları (1990) tarafından eşlerin yaşadıkları ekonomik

güçlükleri ölçmek için geliştirilmiştir. Ölçek, *ailenin toplam aylık geliri, ekonomik baskı, olumsuz ekonomik olaylar ve parasal endişeler* olmak üzere dört boyuttan oluşan bir ölçme aracıdır. Ölçeğin alt boyutları birbirinden bağımsız olarak değerlendirilerek her boyutunda ayrı toplam puan alınmaktadır.

"*Ailenin toplam aylık geliri*" boyutu maaş, kira geliri, serbest meslek geliri, başkalarından alınan maddi ya da maddi değeri olan destek, devlet, belediye ya da herhangi bir kurumdan alınan yardım yoluyla elde edilen gelir, öğrenci burslarından elde edilen gelir, hisse senedi gibi kaynaklardan elde edilen geliri içeren tüm maddi kaynaklar dikkate alınarak değerlendirilmektedir ("500 TL ve altı", "500-1000 TL", "1000-2000 TL", "2000-3000 TL", "3000-4000 TL", "4000-5000 TL", "5000 TL ve üzeri"). "*Ekonomik baskı*" boyutu, ailenin ekonomik ihtiyaçlarını karşılamada yaşadığı güçlükleri ve bu güçlükleri gidermek için yapılan düzenlemeleri değerlendirmektedir. Bu boyut *kıt kanaat geçim, maddi ihtiyaçlar ve harcamalarda düzenlemeler/kesintiler* olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. "*Kıt kanaat geçim*" alt boyutu faturaları ödemede ne kadar zorlandığını ve ay sonunda artan parayı değerlendirmeye yönelik iki sorudan oluşmuştur (örn. "Son bir yıl içerisinde faturalarınızı ödemede ne kadar zorlandınız"). Birinci sorusu 5'li likert tipi ($I = çok fazla zorlandık, 5 = hiç zorlanmadık$), ikinci sorusu 4'lü likert tipi ($I = epeyce kalır, 4 = aylık ödemelere yetmez$) bir ölçek olarak düzenlenmiştir. "*Maddi ihtiyaçlar*" alt boyutu sahip olunan kaynakların ev, yiyecek, giyecek, mobilya ve eşya türünde ihtiyaçları karşılamak için yeterli olup olmadığını ve gerekli olduğunda sağlık masraflarının ne ölçüde karşılanabildiğini irdeleyen toplam 6 maddeden oluşmaktadır (örn. "Başımızı sokacak bir ev almaya yetecek kadar paramız var") ve ölçeğin puanlanması "1" (*tamamıyla katılıyorum*) ile "5" (*hiç katılmıyorum*) arasında derecelendirilmiştir. "*Harcamalarda düzenlemeler/kesintiler*" alt boyutu ise ekonomik güçlükleri gidermek için harcamalarda yapılan düzenlemeleri ve kesintileri değerlendiren 29 maddeden oluşmaktadır (örn. "Masrafları karşılamak için fazla mesai ya da ek iş yapma") ve ölçek puanlanması "1" (*evet*) ile "2" (*hayır*) arasında derecelendirilmiştir. Orijinal ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı kıt kanaat geçim için .70, maddi ihtiyaçlar için .93 ve harcamalarda düzenlemeler/kesintiler için .88'dir. "*Olumsuz ekonomik olaylar*" boyutu, son 12 ay içerisinde işten çıkarılma, ücrette kesinti gibi yaşanan olumsuz ekonomik değişiklikleri değerlendirmeye yönelik 27 maddeden oluşmaktadır (örn. "Koşulları daha kötü bir işe geçme") ve ölçek puanlanması "1" (*evet*) ile "2" (*hayır*) arasında derecelendirilmiştir. Orijinal ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .80'dir. "*Parasal endişeler*" boyutu ise gelecekte geçimlerini sağlayamama, sağlık harcamaları-

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler (N = 431)

Eğitim düzeyi	Kadın %	N	Erkek %	N
Okuryazar değil	1.6	5	0.2	1
Okuryazar	1.6	5	0.7	3
İlkokul	31.09	134	15.3	66
Ortaokul	13.92	60	14.4	62
Lise	30.16	130	31.3	135
Yükseköğretim	4.87	21	7.4	32
Üniversite	15.31	66	26.7	115
Lisansüstü	1.16	5	0.3	13
Çalışma durumu	Kadın %	N	Erkek %	N
Çalışıyor	22.51	97	84.2	363
Çalışmıyor	70.54	304	2.3	10
Emekli	4.87	21	6.7	29
Emekli ama çalışıyor	0.70	3	5.6	24
Toplam aylık gelir (TL)*	%	N		
500 ve altı	2.78	12		
500-1000	21.56	93		
1000-2000	31.09	134		
2000-3000	18.33	79		
3000-4000	11.14	48		
4000-5000	8.12	35		
5000 ve üzeri	4.64	20		

Not. Araştırmanın yapıldığı dönem olan 2012 yılında asgari ücret 701,44 TL'dir.

nın karşılayamama, parasal konulardaki kaygıları ve bu kaygılarından dolayı uyumakta güçlük çekmeleri yönündeki endişeleri içeren 5 maddeden (örn. "Parasal sorunlarım yüzünden uyumakta güçlük çekirim") oluşmaktadır ve ölçek 5'li likert tipi ($I = \text{tamamıyla katılıyorum}$, $5 = \text{hiç katılmıyorum}$) bir ölçme aracıdır. Orijinal ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .89'dur.

Ekonomik Güçlükler İndeksi'nin psikometrik özellikleri Türkiye'de Ergül ve Güre (2021) tarafından sınanmıştır. Uyarlama çalışmasında ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık kat sayısı ekonomik baskı boyutunda yer alan kıt kanaat alt boyutu için .80, maddi ihtiyaçlar alt boyutu için .87 ve parasal kesintiler alt boyutu için .90 bulunmuştur. Ölçeğin diğer boyutları olan olumsuz ekonomik olaylar ve parasal endişeler için sırasıyla; .78 ve .91'dir. Ayrıca, Ekonomik Güçlükler İndeksi'nin uyarlama çalışmasında alt ölçeklerin iki yarım güvenilirlik katsayıları maddi ihtiyaçlar için .88, parasal düzenlemeler için .85, kıt kanaat geçim için .76, olumsuz ekonomik olaylar için .73 ve parasal endişeler boyutu için .85 olarak bildirilmiştir.

Orijinal çalışmada, EGI'nin alt ölçeklerden ayrı ayrı toplam puan alınmasına ve alt ölçeklerin farklı puanlama sisteminde sahip olmalarına bağlı olarak ölçeğin yapısına uygun olmadığı için açıklayıcı ya da doğrulayıcı faktör analizi yapılmamıştır (Conger ve ark., 1990). Nitekim, Ekonomik Güçlükler İndeksi'nin farklı kültürlerde uyarlandığı diğer çalışmalarda da benzer şekilde yalnızca İndeksin alt boyutlarının güvenilirlik analizlerinin yeterli kabul edildiği görülmektedir (Behnke ve ark., 2008; Leinonen, Solantaus ve Punamaki, 2003; Parke ve ark., 2004). Bunun yanı sıra, mevcut çalışmada Ekonomik Güçlükler İndeksi'nin toplam puanı ile toplam aylık gelir, olumsuz ekonomik olaylar, kıt kanaat geçim, maddi ihtiyaçlar, parasal düzenlemeler ve parasal endişeler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Anılar ilişkiler arasındaki korelasyon katsayılarının anlamlı olduğu ve .24 ile .31 arasında değiştiği görülmüştür.

Ayrıca EGI'nin mevcut çalışmanın örnekleme ait Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı olumsuz ekonomik olaylar boyutu için .93, parasal endişeler boyutu için .89'dur. Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı ekono-

mik baskı boyutunda yer alan kıt kanaat geçim, maddi ihtiyaçlar ve parasal kesintiler alt boyutları için sırasıyla .68, .91 ve .92 olarak bulunmuştur.

Algılanan Duygusal Sıkıntı Ölçeği

Cohen, Kamarck ve Mermelstein (1983) tarafından geliştirilen ölçek yaşam üzerinde kontrol kaybı, yaşamın yordanamaz hissedilmesi ve aşırı stres gibi duygusal sıkıntıların düzeyini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek 14 maddeden oluşmaktadır (örn. “Ne sıklıkta yaşamınızdaki önemli şeyleri kontrol edemediğinizi hissettiniz?”) ve ölçeğin puanlanması “1” (hiç) ile “5” (çok sık) arasında derecelendirilmiştir. Orijinal ölçeğin güvenirlik çalışmaları üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiş ve ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .84 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin uyarlama çalışması mevcut araştırma kapsamında yapılmıştır. Yapılan güvenirlik analizi sonuçlarında Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .80 bulunmuştur. Ölçeğin geçerlik çalışmasında ayınlık-ayırdıcılık geçerliğini sınamak için kuramsal olarak bağlantılı olduğu düşünülen Genel Yaşam Doyum Ölçeği (GYDÖ) ile Genel Doyum Ölçeği (GDÖ) arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Analizlerde Algılanan Duygusal Sıkıntı Ölçeği ile Genel Yaşam Doyumu Ölçeği ve Genel Doyum Ölçeği arasındaki ilişkilerin negatif yönde anlamlı olduğu görülmüştür (GYDÖ için $r = -.50$, $p < .01$; GDÖ için $r = -.47$, $p < .01$).

Çatışma Taktikleri Ölçeği

Çatışma Taktikleri Ölçeği, evlilik ilişkisindeki saldırgan davranışların ve uzlaşmanın düzeyini belirlemek amacıyla Straus (1979) tarafından geliştirilmiştir ve daha sonra Straus ve arkadaşları (1996) ölçeği yeniden düzenleyerek yeni boyutlar ve sorular eklemiştir. Bu çalışmada yeniden düzenlenmiş Çatışma Taktikleri Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek, karşılıklı anlaşma (negotiation), psikolojik saldırganlık (psychological aggression), fiziksel saldırı- yaralama (physical assault-injury) ve cinsel baskı/zorlama (sexual coercion) olmak üzere beş boyuttan oluşmaktadır. Ancak soruların içeriği ve proje çerçevesinde Milli Eğitim Bakanlığı'ndan alınan izinlerde sorun yaşanmaması için cinsel baskı/zorlama boyutu bu çalışma kapsamında kullanılmamıştır. “Karşılıklı anlaşma” boyutu eşlerin, evlilik ilişkilerinde yaşadıkları anlaşmazlık durumlarında diğer eşin duygularını anlamayı, duygularına saygı göstermeyi ve anlaşmazlıklarda uzlaşmayı ne düzeyde gerçekleştirdiklerini belirlemeyi amaçlayan 6 maddeden oluşmaktadır. “Eşimin bir anlaşmazlık için önerdiği çözümü denemeyi kabul ettim”, “Anlaşmasak bile eşime onunla ilgilendiğimi gösterdim” gibi maddelerden oluşan karşılıklı anlaşma alt boyutundan alınan yüksek puanın, kişinin eşile ne kadar iyi anlaşmıştıktan ziyade, evlilik ilişkilerinde yaşa-

dıkları anlaşmazlık durumlarında diğer eşin duygularını anlamaya, duygularına saygı göstermeye ve anlaşmazlıklarda uzlaşmayı ne düzeyde gerçekleştirdiklerini belirlemeye yönelik ifadelerden oluştuğu anlaşılmaktadır. “Psikolojik saldırganlık” boyutu eşlerin birbirlerine sergiledikleri psikolojik olarak yıpratıcı tutumları değerlendiren 8 madde içermektedir (örn. “Eşimi aşağıladım ya da eşime hakaret ettim”). “Fiziksel saldırı” boyutu eşler arasında fiziksel şiddet içeren davranışları ölçen 12 maddeden oluşmaktadır (örn. “Eşimin kolunu büktüm ya da saçından tutup çektim”). “Yaralama” boyutu ise eşler arasında gerçekleşen kavgalar sonucunda meydana gelen kemik ve doku hasarları gibi yaralanmaların, ağrıların ve doktor ihtiyacının düzeyini belirlemek amacıyla 6 maddeden oluşmaktadır (örn. “Eşimle yaptığımız bir kavgadan dolayı vücudumda kırık oluştu”). Ölçek 4'lü likert tipi (evliliğim süresince hiç olmadı = 0, çok sık oldu = 3) bir ölçme aracıdır. Katılımcılardan her bir maddede yer alan davranışı kendisinin ve eşinin evliliği süresince yapıp yapmadığını ve son bir yıl içerisinde ne kadar sıklıkla yaptığını belirtmeleri istenmiştir.

Orijinal ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları, gördüğü bir sevgilisi olan, sevgilisiyle birlikte yaşayan veya evli 317 ($Ort. = 21.7$; $S = 5.1$) üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları, karşılıklı anlaşma boyutu için .86, psikolojik saldırganlık boyutu için .79, fiziksel saldırı boyutu için .86 ve yaralama boyutu için .95 olarak bulunmuştur.

Çatışma Taktikleri Ölçeği'nin uyarlama çalışması araştırma kapsamında yapılmıştır. Ölçeğin faktör yapısı temel bileşenler analizi yöntemiyle incelenmiş ve yapılan varimax rotasyonu sonucunda, toplam değişimin % 64'ünü açıklayan, özdeğerleri 1'in üzerinde olan ve faktör yükleri .30'un üzerinde olan üç faktör elde edilmiştir. Analiz sonucunda fiziksel saldırı ve yaralama boyutları birlikte birinci faktörü oluştururken, psikolojik saldırganlık boyutu ikinci faktörü ve karşılıklı anlaşma boyutu üçüncü faktörü oluşturmuştur. Güvenirlik analizi sonuçlarına göre, Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı fiziksel saldırı-yaralama boyutu için .97; psikolojik saldırganlık boyutu için .86; karşılıklı anlaşma boyutu için .79 bulunmuştur. Araştırma kapsamında, ölçeğin ayınlık-ayırt edici geçerliği orijinal çalışmaya benzer şekilde sınanmıştır. Geçerlik çalışması kapsamında kuramsal olarak ilişkili olduğu düşünülen psikolojik saldırganlık boyutu ile fiziksel saldırı-yaralama boyutu arasındaki ilişkinin ($r = .71$, $p < .001$) anlamlı ve yüksek olduğu, karşılıklı anlaşma boyutu ile fiziksel saldırı-yaralama boyutu arasındaki ilişkinin düşük olduğu saptanmıştır ($r = .19$, $p < .01$).

İşlem

Bu çalışma, Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından destek-

Tablo 2. Hipotezler Çerçevesinde Sınanan Modellerde Yer Alan Değişkenlerin Korelasyon Değerleri (N = 431)

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1.Y												
2.E	.16**											
3.TAG	.26***	.68***										
4.OEO	-.05	.03	.02									
5.KKG	-.16**	-.28***	-.49***	.16**								
6.Mİ	-.13*	-.38***	-.55***	.10	.67***							
7.HD/K	-.09	-.07	-.13*	.63***	.33***	.29***						
8.PE	-.14**	-.26***	-.40***	.18***	.63***	.58***	.35***					
9.DS	-.06	-.10*	-.20***	.10	.31***	.36***	.17**	.41***				
10.KA	-.14*	-.01	-.04	.04	.05	.03	.18**	.12*	.08			
11.PS	-.15**	-.06	-.09	.09	.15**	.19***	.15**	.26***	.32***	.41***		
12.FS/Y	-.04	-.08	-.1	.08	.08	.12*	.10	.17**	.18**	.19**	.71***	
<i>Ort.</i>			3.58	5.1	16.52	49.62	25.14	11.18	36.7	11.29	4.59	4.06
<i>S</i>			1.47	1.84	6.1	9.5	5.99	5.27	7.26	4.19	4.23	6.44
Beklenen Ranj			1-7	15-45	2-9	6-30	26-78	5-25	14-70	0-18	0-24	0-54
Gözlenen Ranj			1-7	15-38	2-9	6-30	26-78	5-25	16-60	0-18	0-17	0-21

Not 1. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Not 2. Y = Yaş, E = Eğitim, TAG = Toplam Aylık gelir, OEO = Olumsuz ekonomik olaylar, KKG = Kıt kanaat geçim, Mİ = Maddi ihtiyaçlar, HD/K = Harcamalarda düzenlemeler/kesintiler, PE = Parasal endişeler, DS = Duygusal sıkıntı, KA = Karşılıklı anlaşma, PS = Psikolojik saldırganlık, FS/Y = Fiziksel saldırı/yaralama

lenen ergenlik dönemiyle ilişkili kapsamlı bir projenin (Proje No: BAP 11B5358001) bir bölümünü oluşturmaktadır (Güre, Uçanok ve Ergül, 2014). Çalışma için Milli Eğitim Bakanlığı'ndan ve etik kuruldan gerekli izinler alındıktan sonra, araştırma kapsamında önceden belirlenmiş okullara gidilerek ilköğretim ve orta-öğretim öğrencileri aracılığıyla bilgilendirme-onam formları ve ölçek bataryası kapalı zarf içerisinde evlere gönderilmiş ve rehber öğretmenlerden yardım alınarak yine kapalı zarf içerisinde toplanmıştır. Bu araştırma kapsamında kullanılan ölçme araçları annelere yönelik oluşturulan ölçek bataryasının bir bölümünü oluşturmaktadır. İlgili ölçek bataryası okuma-yazma bilmeyen ve okur-yazar ve ilköğretim mezunu olduğu tespit edilen katılımcıların evlerine gidilerek bireysel olarak uygulanmıştır. Uygulama süresi 60-90 dakika arasında değişmiştir.

Bulgular

Araştırmada temel analizler öncesinde veri temizleme işlemi kapsamında, kullanılan bütün değişkenlerin z puanları incelenmiş ve +3 ile -3 aralığı dışındaki 30 katılımcı analizlere dahil edilmemiştir. Ayrıca maha-

lonobis aralığı yoluyla çok yönlü aşırı değer taşıyan 5 katılımcı analiz dışı bırakılmıştır. Veri temizleme işlemi sonunda evli olmayan 32 katılımcının da analiz dışında bırakılmasıyla analizlere 431 katılımcı üzerinden devam edilmiştir.

Araştırmada yer alan değişkenlere ait Pearson korelasyon katsayıları, ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 2'de verilmiştir.

Veri Analizi

Ölçüm modellerinin sınanmasında Yapısal Eşitlik Modeli (YEM), analizlerde AMOS (22.0) programı kullanılarak Kovaryans Matrisleri oluşturulmuş ve en yüksek olasılık (maximum likelihood estimation) ele alınmıştır. Önerilen model ile verinin uyumu RMSEA (Root-Mean-Square Error of Approximation), CFI (Comparative Fit Indices) ve NFI (Normed Fit Index) ile değerlendirilmiştir. Modelin uyumuyla ilgili olarak χ^2 testinin örneklem büyüklüğüne duyarlı olması nedeniyle sd/χ^2 oranı ölçütü de dikkate alınmıştır. Marsh ve Hocevar (1988) sd/χ^2 için $\frac{1}{3}$ oranını iyi uyum, $\frac{1}{5}$ 'e kadar olan uyumu ise yeterli uyum olarak değerlendirmiştir.

Yöntem bölümünde sözü edilen ölçek ve alt ölçek puanları modelde gösterge değişken olarak kulla-

nılmıştır. Araştırmada irdelenen modellerde, uyum indekslerini iyileştirmek amacıyla tek göstergeden oluşan ölçeklere Bandolos (2002) tarafından önerilen tesadüfi parselleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde ölçek maddeleri rastgele bir şekilde eşit parçalara ayrılmakta ve bu eşit parçalar gösterge değişken olarak kullanılmaktadır. Gizil değişkenler düzeyindeki ilişkilerin incelendiği araştırmalarda, parsel uygulamasının, bazı model uyumu ve tahmin problemlerinin üstesinden gelmeyi kolaylaştırdığı düşünülmektedir (Bandolos, 2002; Little, Rhemtulla, Gibson ve Schoemann, 2013; Matsunga, 2008). Buna ek olarak, parseller özenli bir şekilde oluşturulduğunda gizil değişkenlerin etkili, güvenilir ve geçerli göstergeleri olarak kullanılabilceği belirtilmektedir (Little ve ark., 2013). Son olarak tesadüfi parselleme yönteminin, yol analizlerinde en doğru tahminlerin yapılmasını sağladığı belirtilmektedir (Bandolos, 2002). Mevcut çalışmada ölçüm modellerinde *Ekonomik Baskı Ölçeği* kit kanaat geçim, maddi ihtiyaçlar ve harcamalarda düzenlemeler/kesintiler alt ölçekleri tarafından temsil edilirken; tek gösterge değişkenle temsil edilmiş olan *Parasal Endişeler Ölçeği*, *Olumsuz Ekonomik Olaylar Ölçeği*, *Algılanan Duygusal Sıkıntı Ölçeği* tesadüfi parselleme yöntemi ile iki eşit parçaya ayrılmıştır. Aynı zamanda, tek gösterge değişkenle temsil edilmiş olan *Çatışma Taktikleri Ölçeği* alt boyutları olan *psikolojik saldırganlık* ve *karşılıklı anlaşma* gizil değişkenlerinde gösterge değişken tesadüfi parselleme yöntemi kullanılarak iki eşit parçaya bölünürken, *fiziksel saldırı-yaralama* değişkeninde gösterge değişken tesadüfi parselleme yöntemi kullanılarak üç eşit parçaya ayrılmıştır.

Çalışmamızda ölçüm modeli ve yapısal eşitlik modeli analizlerinde, bağımsız değişkenler olan olumsuz ekonomik olaylar, ekonomik baskı ve parasal endişeler değişkenleri birlikte modele girilmiştir. Demografik değişkenler (yaş ve eğitim) ile Ekonomik Güçlükler İndeksinin toplam aylık gelir boyutu ise kontrol değişken olarak analizlere dahil edilmiştir.

Ölçüm Modeli Sonuçları

Ölçüm modeli analiz sonuçlarında olumsuz ekonomik olaylar ile bağımlı değişkenler (karşılıklı anlaşma, psikolojik saldırganlık ve fiziksel saldırı-yaralama) arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı görülmüştür. Olumsuz ekonomik olaylar değişkeni modelden çıkarılarak ölçüm modeli analizi tekrarlanmıştır. Ölçüm modeli sınanıldığında modelin veri ile iyi uyum gösterdiği ve uyum indekslerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu görülmektedir, [$\chi^2 (89, N = 431) = 142.77, p < .001, RMSEA = .04, NFI = .97, CFI = .99$]. Analiz sonucunda ekonomik baskı ile karşılıklı anlaşma arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı belirlenmiştir.

Yapısal Eşitlik Modeli Sonuçları

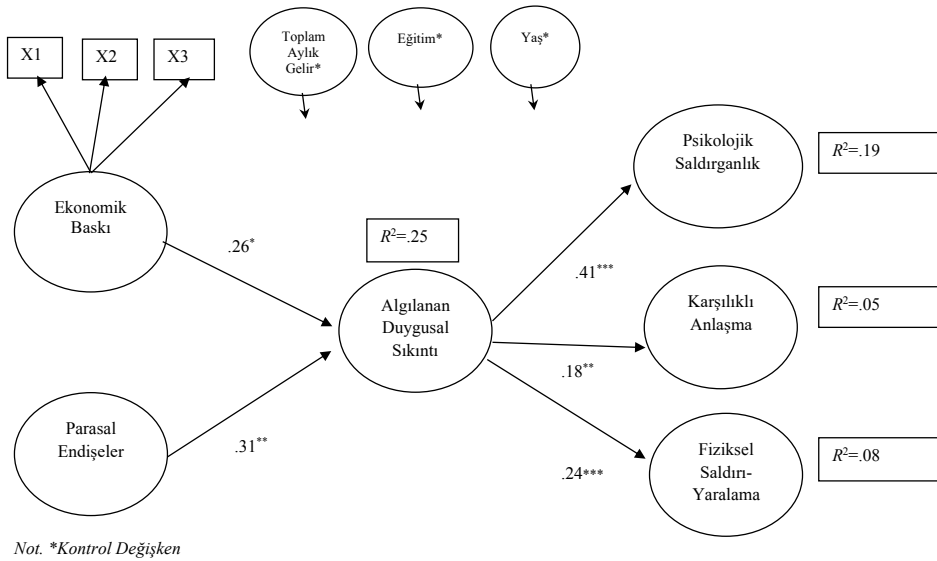
Ekonomik güçlükler ile evlilik niteliği arasındaki ilişkide algılanan duygusal sıkıntının aracı rolü incelenirken Holmbeck'in (1997) önerdiği işlem yolu izlenmiştir. Holmbeck'e (1997) göre bağımsız değişken (örn., ekonomik baskı, parasal endişeler) ile bağımlı değişken (örn., evlilik doyumu) arasında başlangıçta anlamlı olan ilişki, aracı değişkenin (örn., algılanan duygusal sıkıntı) analize alınmasıyla istatistiksel olarak anlamlı düzeyde azaldığında kısmi; anlamsız olduğunda tam aracı etkiden söz edilmektedir. Aşağıda sırasıyla ekonomik baskı ve parasal endişelere ilişkin aracı etki analizlerine yer verilmiştir.

Ekonomik Baskı İçin Aracı Etkiler. Bağımsız değişken (ekonomik baskı) ile bağımlı değişkenler (psikolojik saldırganlık, fiziksel saldırı-yaralama) arasındaki yol sıfıra eşitlenerek tam aracı model test edilmiştir ve elde edilen sonuçlara göre bu modelin veri ile iyi uyum gösterdiği görülmüştür [$\chi^2 (126, N = 431) = 211.29, p < .001, RMSEA = .04, NFI = .96, CFI = .98$]. Elde edilen sonuçlar, ekonomik baskının algılanan duygusal sıkıntıyı ($\beta = .26, p < .05$) pozitif yönde; algılanan duygusal sıkıntının ise psikolojik saldırganlık ($\beta = .41, p < .001$) ve fiziksel saldırı-yaralamayı ($\beta = .24, p < .001$) pozitif yönde yordadığını göstermektedir (bkz. Şekil 2).

Aracı etki için ekonomik baskı ile *psikolojik saldırganlık* arasındaki yol modele eklendiğinde, modelin χ^2 değerinde anlamlı bir düşüşe neden olmadığı ($\Delta SBS_{\chi^2 (1)} = 1.31, p > .05$) ve anılan yolun istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı görülmüştür ($\beta = .07, p > .05$). Sonuçta, ekonomik baskı ile psikolojik saldırganlık arasındaki ilişkiye algılanan duygusal sıkıntının tam aracılık ettiği bulunmuştur.

Ekonomik baskı ile *fiziksel saldırı-yaralama* arasındaki yol modele eklendiğinde, modelin χ^2 değerinde anlamlı bir düşüşe neden olmadığı ($\Delta SBS_{\chi^2 (1)} = 0.06, p > .05$) ve anılan yolun istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı görülmüştür ($\beta = .02, p > .05$). Sonuçta, ekonomik baskı ile fiziksel saldırı-yaralama arasındaki ilişkiye algılanan duygusal sıkıntının tam aracılık ettiği bulunmuştur.

Parasal Endişeler İçin Aracı Etkiler. Bağımsız değişken (parasal endişeler) ile bağımlı değişkenler (karşılıklı anlaşma, psikolojik saldırganlık, fiziksel saldırı-yaralama) arasındaki yol sıfıra eşitlenerek tam aracı model test edilmiştir ve elde edilen sonuçlara göre bu modelin veri ile iyi uyum gösterdiği görülmüştür [$\chi^2 (126, N = 431) = 211.29, p < .001, RMSEA = .04, NFI = .96, CFI = .98$]. Elde edilen sonuçlar, parasal endişelerin algılanan duygusal sıkıntıyı ($\beta = .31, p < .01$) pozitif yönde; algılanan duygusal sıkıntının ise psikolojik saldırganlık

Şekil 2. Ekonomik Baskı ve Parasal Endişeler İçin Yapısal Eşitlik Modeli Analiz Sonuçları

($\beta = .41, p < .001$), fiziksel saldırı-yaralamayı ($\beta = .24, p < .001$) ve karşılıklı anlaşmayı ($\beta = .18, p < .01$) pozitif yönde yordadığını göstermektedir (bkz. Şekil 2).

Aracı etki için parasal endişeler ile *psikolojik saldırganlık* arasındaki yol modele eklendiğinde, modelin χ^2 değerinde anlamlı bir düşüşe neden olmadığı ($\Delta SBS_x^2(1) = 2.28, p > .05$) ve anılan yolun istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı görülmüştür ($\beta = .07, p > .05$). Sonuçta, parasal endişeler ile psikolojik saldırganlık arasındaki ilişkiye algılanan duygusal sıkıntının tam aracılık ettiği bulunmuştur.

Parasal endişeler ile *fiziksel saldırı-yaralama* arasındaki yol modele eklendiğinde, modelin χ^2 değerinde anlamlı bir düşüşe neden olmadığı ($\Delta SBS_x^2(1) = 0.36, p > .05$) ve anılan yolun istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı görülmüştür ($\beta = .03, p > .05$). Sonuçta, parasal endişeler ile fiziksel saldırı-yaralama arasındaki ilişkiye algılanan duygusal sıkıntının tam aracılık ettiği bulunmuştur.

Parasal endişeler ile *karşılıklı anlaşma* arasındaki yol modele eklendiğinde, modelin χ^2 değerinde anlamlı bir düşüşe neden olmadığı ($\Delta SBS_x^2(1) = 0.12, p > .05$) ve anılan yolun istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı görülmüştür ($\beta = .02, p > .05$). Sonuçta, parasal endişeler ile karşılıklı anlaşma arasındaki ilişkiye algılanan duygusal sıkıntının tam aracılık ettiği bulunmuştur.

Tartışma

Bu çalışmada, ekonomik güçlükler ile evlilik niteliği arasındaki ilişkide duygusal sıkıntının aracı rolü

Aile Stres Modeli çerçevesinde incelenmiştir. Aracı etki modeline ilişkin bulgular irdelendiğinde ilk olarak, ekonomik baskı ve parasal endişeler ile psikolojik saldırganlık arasındaki ilişkide duygusal sıkıntının tam aracı rolü olduğu görülmüştür. Çalışmamızın bu yöndeki bulguları ülkemizde Aytaç ve Rankin (2009) tarafından yapılan çalışmanın bulgularıyla tutarlı görülmektedir. Anılan çalışmada ay sonunu getirmekte zorlanan, temel maddi ihtiyaçlarını karşılayamayan ve evin giderlerini karşılamak için birikmiş paradan kullanma gibi harcamalarında düzenlemeler yapan kadınların yorgunluk, öfke gibi depresyon belirtilerine ait bildirimlerinin arttığı görülmüştür. Buna bağlı olarak kadınların, eşleriyle sık sık şiddetli tartışmalar yaşadıkları ve çocuk bakımı, alışveriş ve evin günlük işlerine dair görev paylaşımları konularında çoğunlukla eşleriyle anlaşmaya varamadıkları bildirilmiştir. Benzer şekilde, Asya kültürüne sahip Kore'de yapılan bir diğer çalışmada, ekonomik baskı yaşayan kadınların aşırı stres yaşadıkları ve günlük yaşam sorunlarıyla baş edemedikleri bulunmuştur (Kwon ve arkadaşları, 2003). Anılan çalışmada, içine girdikleri bu olumsuz duygu durumuna bağlı olarak kadınlar eşleriyle daha çok tartıştıklarını ve ilişkilerinde mutsuz olduklarını bildirmişlerdir.

Aynı zamanda mevcut çalışmanın bulguları farklı kültürlerde yapılan diğer çalışmaları desteklemiştir (Benner ve Kim, 2010; Conger ve ark., 1992; 1993; Conger ve ark., 2002; Gudmunson ve ark., 2007; Hraba ve ark., 2000; Kinnunen ve Feldt, 2004; Landers-Potts ve ark., 2015; Robila ve Krishnakumar, 2005). Ame-

rikalı, Asya ve Afrika kökenli Amerikalı ailelerle yapılan çalışmalarda, eşler evlerine giren toplam gelirin evin harcamalarını karşılayamadıklarında ve ödemeleri erteleyip tasarruf yapmak zorunda kaldıklarında üzerlerinde baskı hissettiklerini belirtmişlerdir (Benner ve Kim, 2010; Conger ve ark., 1992; 1993; Conger ve ark., 2002; Landers-Potts ve ark., 2015). Bu ekonomik baskı onların hayal kırıklığı ve umutsuzluk gibi olumsuz duyguları günlük yaşamlarında daha fazla yaşamalarına, kendilerini çevreden daha fazla soyutlamalarına neden olmuştur. Duygusal yaşamları zedelenen eşlerin, daha fazla düşmanlık göstererek, öfkeyle reddederek ve baskı yaparak birbirlerine zarar vermeye çalıştıkları ve ilişkilerindeki sıcaklık, iletişim ve duyarlılık gibi destekleyici davranışların azaldığı görülmüştür. Benzer şekilde, Çek Cumhuriyeti ve Romanya’da yapılan çalışmalarda, ekonomik güçlüklerin yarattığı duygusal sorunların evlilik ilişkisindeki aşağılama, eleştiri ve bağırma gibi saldırganlık davranışlarını arttırdığı görülmüştür (Hraba ve ark., 2000; Robila ve Krishnakumar, 2005). Amerika’da yapılan çalışmada ekonomik koşullarından memnun olmayan ve gelirlerinin aylık harcamalarını ve faturaları karşılamayacağı konusunda endişelenen eşlerin, yemek ve uyku düzeninin bozulması, sosyal ilişkilerde yalnızlaşma, öfke ve huzursuzluk gibi depresyon belirtilerinin arttığı görülmüştür (Gudmunson ve ark., 2007). Çalışmada, yaşadıkları duygusal sıkıntılara bağlı olarak eşlerin, ev işleri, para, cinsellik ve birlikte zaman geçirme konularında anlaşmazlıklar yaşadıkları yönünde bulgular bildirilmiştir (Gudmunson ve ark., 2007). Finlandiya’da yapılan çalışmada aylık harcamalarını karşılamayacakları yönünde endişeleri olan eşlerin anksiyete, depresyon, dikkat, uyku ve yeme bozuklukları, sosyal izolasyon gibi psikolojik bozuklukları daha çok bildirdikleri bulunmuştur (Kinnunen ve Feldt, 2004). Çalışmaya göre eşlerin yaşadıkları duygusal sorunlar aralarındaki anlaşmazlıkları arttırmıştır (Kinnunen ve Feldt, 2004).

İkinci olarak, araştırmamızın evlilik niteliği kapsamında incelenen fiziksel saldırı-yaralanmaya ilişkin analiz sonuçları, duygusal sıkıntının ekonomik baskı ve parasal endişeler ile fiziksel saldırı-yaralama arasındaki ilişkiye tam aracılık ettiğini göstermiştir. Çalışmamızın bulgularıyla benzer şekilde Çek Cumhuriyeti’nde yapılan bir çalışmada (Hraba ve ark., 2000), eşlerin sahip oldukları gelirin evin masrafları için yeterli olmadığı ve borç almak gibi bazı girişimlerde buldukları bildirilmiştir. Anılan çalışmada eşlerin bildirdikleri ekonomik baskı arttıkça huzursuz duygu durumu da artmış ve buna bağlı olarak eşlerin yaşadıkları anlaşmazlıklarda vurmak, bir cisim fırlatmak ve itmek gibi fiziksel saldırılara daha çok başvurdukları görülmüştür (Hraba ve ark., 2000). Benzer şekilde, Gudmunson ve arkadaşları (2007) çalışmalarında, parasal konularda kaygı yaşayan

eşlerin yaşadıkları duygusal sıkıntılar sonucunda çoğunlukla birbirlerine vurdukları ya da sert cisimler fırlattıkları yönünde bulgular bildirmişlerdir.

Çalışmamızın bulguları her ne kadar sadece kadın bildirimine dayalı olup cinsiyet farklılıklarına yönelik bir karşılaştırma yapmaya olanak sunmasa da, kadınların ilişkilerindeki saldırganlık davranışları (fiziksel ve psikolojik saldırganlık) konusunda yapılan çalışmalarla tutarlılık göstermektedir. Nitekim, ilgili alan yazında genel olarak erkeklerin kadınlara göre daha saldırgan olduğu (Bettencourt ve Miller, 1996; Eagly ve Steffen, 1986; Spence ve Helmreich, 1978) ancak saldırganlığın bağlamına göre cinsiyet farklılıklarının değişebileceği belirtilmektedir (Richardson ve Hammock, 2007). Bu konuda yapılan birçok çalışmada kadınların, evlilik ilişkilerinde erkekler kadar yüksek oranda şiddet uyguladıkları rapor edilmiştir (Grana, Cuenca ve Redondo, 2017; O’leary, Tintle, Bromet ve Gluzman, 2008; Panuzio ve DiLillo, 2010; Scanzoni, 1978; Sotskova, Woodin ve Gou, 2015; Straus, 1980; Straus ve Gelles, 1986; 1990). Hatta bazı çalışmalarda kadınların erkeklere göre daha fazla fiziksel şiddet uyguladıkları (Archer, 2000) ancak kadınların şiddet uygulamalarının % 0.2’si erkeğin yaralanmasıyla sonuçlanırken, erkeklerde bu oran % 1.2’ye çıktığı bildirilmektedir (Stets ve Straus, 1990). Benzer şekilde, bazı çalışmalarda psikolojik saldırganlık davranışlarının kadınlarda daha çok rapor edildiği görülmüştür (Carroll ve ark., 2010).

Üçüncü olarak, araştırmamızın evlilik niteliğinin karşılıklı anlaşma boyutuna ilişkin bulguları, ekonomik baskı için duygusal sıkıntının aracı rolüne ilişkin hipotezimizi desteklemezken, algılanan duygusal sıkıntının, parasal endişeler ile evlilik niteliği arasındaki ilişkiye tam aracılık ettiğini göstermiştir. Buna göre, ekonomik güçlüklerle ilişkin öznel değerlendirmeyi ifade eden parasal endişeler, kadınların duygusal sıkıntılarını arttırmış ve buna bağlı olarak eşleriyle anlaşmazlık durumlarında, uzlaşmaya varma ve eşine destek olma çabalarını ifade eden karşılıklı anlaşma davranışlarına daha çok başvurmuşlardır. İlgili alan yazında ulaşılabilen kaynaklar çerçevesinde, çalışmamızda kullanılan evlilik niteliğinin karşılıklı anlaşma boyutunu bu bağlamda irdeleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bununla birlikte çalışmamızdan elde edilen sonuçlar, evrimsel bakış açısı çerçevesinde yorumlanabilir; nitekim, çalışmamızda duygusal sıkıntının karşılıklı anlaşmayla pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Evlilik niteliğinin karşılıklı anlaşma boyutu, eşler arasındaki ilişkide problem çözme girişimlerinde bulunmayı ya da eşinin ne hissettiğini anlama çabalarını ifade eden aktif katılım (active engagement) stratejisi olarak yorumlanabilir (Coyne ve Smith, 1991). Böylece kadınlar, ekonomik koşulları hakkında endişe duyduklarında, aktif katılım stratejisi kullanarak ilişkide

uzlaşmaya varmaya ve ilişkinin devamını sağlamaya çalışmaktadırlar. Bu sonuç, kadınların stres durumlarında bebeğe bakım verme, sakinleştirme ve çevreye uyumunu sağlama (tending) ve sosyal bir grupla bağ kurmak (befriending) türünden tepkiler verme eğilimleriyle ilişkilendirilebilir (Taylor ve ark., 2000). Buna göre, kadınların strese verdikleri tepkiler nöroendokrin tepkileri düzenlemeye yardımcı olan bir bağlanma-bakım verme mekanizması çerçevesinde şekillenmektedir. Bu mekanizma çerçevesinde kadınlar, stres ya da riski azaltmak amacıyla sosyal gruplar oluşturmaya, sosyal ilişkilerini devam ettirmeye ya da arttırmaya yönelmektedir.

Son olarak anılan bulgumuz çalışmamızın temel amaçlarından biri olan ekonomik güçlüklerle ilişkin nesnel ve öznel değerlendirmelerin, karşılıklı anlaşma boyutunda farklı örüntüler sergilediğini göstermesi açısından önemlidir. Buna göre, öznel değerlendirme kapsamında ele alınan parasal endişelerin evlilik niteliği üzerinde kısmen daha etkili olduğu görülmüştür. İlgili alan yazında ulaşılabilen kaynaklar çerçevesinde, ekonomik güçlükleri aynı modelde hem nesnel hem de öznel boyutlar açısından irdeleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla, çalışmamızın bu yöndeki bulgusu ilgili alan yazın çerçevesinde karşılaştırılması ve yorumlanması güç bir bulgudur. Öte yandan, çalışmamızda kadınların ekonomik koşullarına ilişkin algısının evlilik etkileşimleri üzerinde kısmen farklı örüntüler sergilemesinin, sembolik etkileşim kuramıyla (symbolic interaction theory) tutarlı olduğu görülmektedir (Gudmunson ve ark., 2007). Sembolik etkileşim kuramına göre, durumlara yüklenen anlamlar ve bu anlamların oluşturulduğu zihindeki yorumlama süreci, insanların bu durumlara verdikleri tepkileri şekillendirmektedir (Blumer, 1969). Nitekim Barnett (2008) nedensel atıflar ve kültürel inançlar gibi bireysel özelliklerin sürece dahil olmasına bağlı olarak öznel değerlendirmelerin aile etkileşimlerinde daha etkili olduğunu bildirmektedir (Barnett, 2008).

Özetle çalışmamızda, Ankara kent merkezinde yaşayan evli kadınların, ekonomik güçlüklerle ilişkin öznel ve nesnel değerlendirilmeleri ile evlilik niteliği arasındaki ilişki Aile Stres Modeli çerçevesinde irdelenmiştir. Bunun yanında çalışmamızın bazı sınırlılıkları da mevcuttur. Araştırmamızın örneklemini kentli ve evli kadınlar oluşturmaktadır. Bu durum cinsiyet farklılıklarına ilişkin bulguların tartışılmasına olanak tanımamıştır. Ayrıca model farklı aile yapılarını (tek ebeveynli, geniş aile gibi) ve kırsal kesimi temsil eden örneklem üzerinde sınanmamıştır. Bunun yanı sıra, çalışmamızda ekonomik güçlüklerin olumsuz etkilerine karşı tampon görevi gördüğü bildirilen (Falconier, 2005; Lee ve Lee, 2016; Mistry, Lowe, Benner ve Chien, 2008; Robila ve Krishnakumar, 2005) sosyal desteğin etkileri de incelenmemiştir. Son olarak, bu araştırma ekonomik güçlükler

ile evlilik niteliği arasındaki bağlantıları inceleyen enlemesine-kesitsel bir çalışma olduğu için değişkenler arasındaki nedensel ilişkileri irdelemeye de olanak sağlamamıştır.

Anılan sınırlılıklara rağmen, Aile Stres Modeli'ni Türk kültüründe sınamayı amaçlayan çalışmamızın bulguları, modeli destekleyerek alan yazınındaki bilgi birikimine önemli katkılar sunmuştur. Bu bağlamda, öncelikle kadınların olumsuz duygusal yaşantılarında kullandıkları baş etme becerilerinin geliştirilmesine yönelik programlar hazırlanması temel amaç olmalıdır. Dolayısıyla, kadınlara kendilerini çeşitli alanlarda yeterli algılamalarını ve optimist bakış açısı benimsemelerini öğretmek, onların duygusal sıkıntılarını azaltmaya yardımcı olabilir (Taylor ve Conger, 2017). Nitekim alan yazında, olumsuz ekonomik koşullara sahip kadınların hem optimizm düzeylerinin hem de öz-yeterlik ve öz-saygı düzeylerinin yüksek olması onların stresle baş etme becerilerini daha etkin kullanmaları ve depresyon gibi içselleştirme problemlerini daha az deneyimlemeleriyle ilişkilendirilmiştir (Carver, Scheier ve Segerstrom, 2010; Nes ve Segerstrom, 2006; Taylor ve ark., 2012; Taylor ve Conger, 2017). Kadınlara bireysel baş etme stratejilerinin yanı sıra evlilik ilişkisindeki sorunları çözmeye yönelik ilişki odaklı baş etme strateji eğitimleri düzenlenmelidir. Nitekim, Wadsworth ve arkadaşları (2011) anılan konularda, ekonomik güçlükler yaşayan eşlere yönelik hazırlanan müdahale programlarının olumlu etkilerine işaret etmektedir. Ayrıca, iş yaşamında yer almayan ve zamanlarının büyük bir kısmını evde geçiren kadınların nitelikli zaman geçirmelerini sağlayacak sosyal ortamların sağlanmasının onların stres düzeylerini azaltmalarında yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Archer, J. (2000). Sex differences in physical aggression to partners: A reply to Frieze (2000), O' Leary (2000) and White, Smith, Koss, and Figueredo (2000). *Psychological Bulletin*, 126(5), 697-702.
- Aytaç, I. A., ve Rankin, B. H. (2009). Economic crisis and marital problems in Turkey: Testing the family stress model. *Journal of Marriage and Family*, 71(3), 756-767.
- Bandalos, D. L. (2002). The effects of item parceling on goodness-of-fit and parameter estimate bias in structural equation modeling. *Structural Equation Modelling*, 9(1), 78-102.
- Barnett, M. A. (2008). Economic disadvantage in complex family systems: Expansion of family stress model. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 11(3), 145-161.
- Barrera, M., Caples, H., ve Tein, J. Y. (2001). The psychological sense of economic hardship: Measurement models, validity and cross-ethnic equivalence for urban families. *American Journal of Community Psychology*, 29(3), 493-517.
- Behnke, A.O., Macdermid, S.M., Coltrane, S.L., Parke, R.D., Duffy, S., ve Widaman, K.F. (2008). Family cohesion in the lives of Mexican American and European American parents. *Journal of Marriage and Family*, 70(4), 1045-1059.
- Benner, A. D., ve Kim, S. Y. (2010). Understanding Chinese American adolescents' developmental outcomes: Insight from the family stress model. *Journal of Research on Adolescence*, 20(1), 1-12.
- Berkowitz, L. (1989). Frustration - aggression hypothesis: Examination and reformulation. *Psychological Bulletin*, 106(1), 59-73.
- Bettencourt, B. A., ve Miller, N. (1996). Gender differences in aggression as a function of provocation: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 119(3), 422-447.
- Blumer, H. (1969). *Symbolic interactionism: Perspective and method*. London: University of California Press.
- Bronfenbrenner, U. (1989). Ecological systems theory. *Annals of Child Development*, 6, 187-249.
- Cano, A., ve Vivian, D. (2001). Life stressors and husband-to-wife violence. *Aggression and Violent Behavior*, 6, 459-80.
- Carroll, J. S., Nelson, D. A., Yorgason, J. B., Harper, J. M., Ashton, R. H., ve Jensen, A. C. (2010). Relational aggression in marriage. *Aggressive Behavior*, 36(5), 315-329.
- Carver, C., Scheier, M. F., ve Segerstrom, S. C. (2010). Optimism. *Clinical Psychology Review*, 30(7), 879-889.
- Cohen, S., Kamarck, T. ve Mermelstein, R. (1983). A global measure of perceived stress. *Journal of Health and Social Behavior*, 24(4), 385-396.
- Conger, R. D., Elder, H. G., Lorenz, F. O., Conger, K. J., Simons, R. L., Whitbeck, L. B., Huck, S., ve Melby, J. N. (1990). Linking economic hardship to marital quality and instability. *Journal of Marriage and Family*, 52(3), 643-656.
- Conger, R. D., Conger, K. J., Elder, G. H., Lorenz, F. O., Simons, R. L., ve Whitbeck, L. B. (1992). A family process model of economic hardship and adjustment of early adolescent boys. *Child Development*, 63(3), 526-541.
- Conger, R. D., Conger, K. J., Elder, G. H., Lorenz, F. O., Simons, R. L., ve Whiteck, L. B. (1993). Family economic stress and adjustment of early adolescent girls. *Developmental Psychology*, 29(2), 206-219.
- Conger, R. D., Wallace, L. E., Sun, Y., Simons, R. L., McLoyd, V. C., ve Brody, G.H. (2002). Economic pressure in African American families: A replication and extension of the family stress model. *Developmental Psychology*, 38(2), 179-193.
- Conger, R. D., ve Donnellan, M. B. (2007). An interactionist perspective on the socioeconomic context of human development. *Annual Review of Psychology*, 58, 175-199.
- Conger, R. D., Conger, K. J., ve Martin, M. (2010). Socioeconomic status, family processes and individual development. *Journal of Marriage and Family*, 72(3), 685-704.
- Coyne, J. C., ve Smith, D. A. (1991). Couples coping with a myocardial infarction: A contextual perspective on wives' distress. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(3), 404-412.
- Dew, J. (2007). Two sides of the same coin? The differing roles of assets consumer debt in marriage. *Journal of Family and Economic Issues*, 28(1), 89-104.
- Eagly, A. H., ve Steffen, V. J. (1986). Gender and aggressive behavior: A meta-analytic review of the social psychological literature. *Psychological Bulletin*, 100(3), 309-330.
- Ergül, A., ve Güre, A. (2021). Ekonomik güçlükler indeksi'nin psikometrik özelliklerinin sınanması. *Nesne*, 9(19), 99-113.
- Falconier, M. K. (2005). *Economic strain, friends' support, and relationship satisfaction in Argentinean couples: Paths of influence and gender differences*. Yayınlanmamış doktora tezi, University of Maryland, College Park.
- Grana, J. L., Cuenca, M. L., ve Redondo, N. (2017). Relationship satisfaction and interpartner agreement about acts of physical and psychological aggression:

- A multilevel analysis. *BMC Psychiatry*, 17, 295-303.
- Grych, J. H., ve Fincham, F. D. (1990). Marital conflict and child adjustment: A cognitive-contextual framework. *Psychological Bulletin*, 108(2), 267-290.
- Gudmunson, C. G., Beutler, I.F., Israelsen, C. L., McCoy, J. K., ve Hill, E. J. (2007). Linking financial strain to marital instability: Examining the roles of emotional distress and marital interaction. *Journal of Family and Economic Issues*, 28(3), 357-376.
- Güre, A., Uçanok, Z., ve Ergül, A. (2014). *Olumsuz yaşam olayları, ebeveyn-ergen ilişkisi ve ergenin uyumu arasındaki ilişkilerin aile stres modeli çerçevesinde sınanması: Bir izleme çalışması*. Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Birimi. Proje No: 11B5358001, Ankara.
- Holmbeck, G. N. (1997). Toward terminological, conceptual, and statistical clarity in the study of mediators and moderators: Examples from the child-clinical and pediatric psychology literatures. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 65(4), 599-610.
- Hraba, J., Lorenz, O. F., ve Pechacova, Z. (2000). Family stress model during the Czech transformation. *Journal of Marriage and Family*, 62(2), 520-531.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1990). Family and socialization in cross-cultural perspective: A model of change. J. J. Berman, (Ed.), *Current theory and research in motivation, Vol. 37. Nebraska Symposium on Motivation, 1989: Cross-cultural perspectives* içinde (ss. 135-200). Lincoln, NE: University of Nebraska Press.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). *Benlik, aile ve insan gelişimi: Kültürel psikoloji*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kinnunen, U., ve Feldt, T. (2004). Economic stress and marital adjustment among couples: Analyses at the dyadic level. *European Journal of Social Psychology*, 34(5), 519-532.
- Kwon, H. K., Rueter, M. A., Lee, M. S., Koh, S., Lee, M., ve Ok, W. S. (2003). Marital relationships following the Korean economic crisis: Applying the family stress model. *Journal of Marriage and Family*, 65(2), 316-325.
- Landers-Potts, M. A., Wickrama, K. A. S, Simons, L. G., Cutrona, C., Gibbons, F. X., Simons, R. L., ve Conger, R. (2015). An extension and moderational analysis of the family stress model focusing on African American adolescents. *Family Relations*, 64(2), 233-248.
- Lee, J. S., ve Lee, K. (2016). Material hardships and social support among Australian families with children. *Journal of Child and Family Studies*, 25(5), 1539-1549.
- Leinonen, J.A., Solantaus, T.S., ve Punamaki, R. L. (2003). Social support and quality of parenting under economic pressure and workload in Finland: The role of family structure and parental gender. *Journal of Family Psychology*, 17(3), 409-418.
- Little, T.D., Rhemtulla, M., Gibson, K., ve Schoemann, A. (2013). Why the items versus parcels controversy needn't be one. *Psychological Methods*. 18(3), 285-300.
- Loewenstein, G. F., Weber, E. U., Hsee, C. H., ve Welch, N. (2001). Risk as feelings. *Psychological Bulletin*, 127(2), 267-286.
- Marsh, H. W., ve Hocevar, D. (1988). A new more powerful approach to multitrait-multimethod analyses: Application of second-order confirmatory factor analysis. *Journal of Applied Psychology*, 73(1), 107-117.
- Matsunga, M. (2008). Item parceling in structural equation modeling: Primer. *Communication Methods and Measures*, 2(4), 260-293.
- McLoyd, V. C., Jayaratne, T. E., Ceballo, R., ve Borquez, J. (1994). Unemployment and work interruption among African American single mothers: Effects on parents and adolescent socioemotional functioning. *Child Development*, 65(2), 562-589.
- Mistry, R. S., Biesanz, J. C., Taylor, L. C., Burchinal, M., ve Cox, M. J. (2004). Family income and its relation to preschool children's adjustment for families in the NICHD study of early child care. *Developmental Psychology*, 40(5), 727-745.
- Mistry, R. S., Lowe, E. D., Benner, A. D., ve Chien, N. (2008). Expanding the family economic stress: Insights from a mixed-methods approach. *Journal of Marriage and Family*, 70(1), 196-209.
- Nes, L. S., ve Segerstrom, S. C. (2006). Dispositional optimism and coping: A meta-analytic review. *Personality and Social Psychology Review*, 10(3), 235-251.
- O'leary, K. D., Tittle, N., Bromet, E. J., ve Gluzman, S. F. (2008). Descriptive epidemiology of intimate partner aggression in Ukraine. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology: The International Journal for Research in Social and Genetic Epidemiology and Mental Health Services*, 43(8), 619-626.
- Panuzio, J., ve DiLillo, D. (2010). Physical, psychological and sexual intimate partner aggression among newlywed couples: Longitudinal prediction of marital satisfaction. *Journal of Family Violence*, 25(7), 689-699.
- Parke, R. D., Coltrane, S., Duffy, S., Buriel, R., Dennis, J., Powers, J., French, S., ve Widaman, K. F. (2004). Economic stress, parenting, and child adjustment in Mexican American and European American families. *Child Development*, 75(6), 1632-1656.

- Richardson, D. S., ve Hammock, G. S. (2007). Social context of human aggression: Are we paying too much attention to gender? *Aggression and Violent Behavior, 12*(4), 417-426.
- Robila, M., ve Krishnakumar, A. (2005). Effects of economic pressure on marital conflict in Romania. *Journal of Family Psychology, 19*(2), 246-251.
- Scanzoni, J. (1978). *Sex roles, women's work and marital conflict*. Lexington, Mass.: Lexington.
- Schneider, D., Harknett, K., ve McLanahan, S. (2016). Intimate partner violence in the great recession. *Demography, 53*(2), 471-505.
- Shari, I. (2001). Financial crisis and it's social impact in Malaysia. Y. Chu ve H. Hill, (Ed.), *The social impact of the Asian financial crisis* içinde (ss. 81-126). Cheltenham, UK: Edward Elgar.
- Sinclair, R. R., ve Cheung, J. H. (2016). Money matters: Recommendations for financial stress research in occupational health psychology. *Stress and Health, 32*(3), 181-193.
- Sotskova, A., Woodin, E. M., ve Gou, L. H. (2015). Hostility, flooding and relationship satisfaction: Predicting trajectories of psychological aggression across the transition to parenthood. *Aggressive Behavior, 41*(2), 134-148.
- Spence J. T., ve Helmreich R. L. (1978). *Masculinity & femininity: Their psychological dimensions, correlates, & antecedents*. Austin, TX: University of Texas Press.
- Stets, J. E., ve Straus, M. A. (1990). The marriage license as hitting license: A comparison of assaults in dating, cohabiting, and married couples. M. A. Straus ve R. J. Gelles, (Ed.), *Physical violence in American families: Risk factors and adaptations to violence in 8,145 families* içinde (ss. 227-244). New Brunswick, NJ: Transaction.
- Straus, M. A. (1979). Measuring intrafamily conflict and violence: The conflict tactics scales. *Journal of Marriage and The Family, 41*(1), 75-88.
- Straus, M. A. (1980). Victims and aggressors in marital violence. *American Behavioral Scientists, 23*(5), 681-704.
- Straus, M. A., ve Gelles, R. J. (1986). Societal change and change in family violence from 1975 to 1985 as revealed by two national surveys. *Journal of Marriage and Family, 48*(3), 465-479.
- Straus, M. A., ve Gelles, R. J. 1990). *Physical violence in American families: Risk factors and adaptations to violence in 8,145 families*. New Brunswick, N.J.: Transaction.
- Straus, M. A., Hamby, S. L., Boney-McCoy, S., ve Sugarman, D. B. (1996). The revised conflict tactics scales (CTS2): Development and preliminary psychometric data. *Journal of Family Issues, 17*(3), 283-316.
- Taylor, S. E., Klein, L. C., Lewis, B. P., Gruenewald, T. L., Gurung, R. A. R., ve Updegraff, J. A. (2000). Biobehavioral responses to stress in females: Tend-and-befriend, not fight-or-flight. *Psychological Review, 107*(3), 411-429.
- Taylor, Z. E., Widaman, K. F., Robins, R. W., Jochem, R., Early, D. R., ve Conger, R. D. (2012). Dispositional optimism: A psychological resource for Mexican-origin mothers experiencing economic stress. *Journal of Family Psychology, 26*(1), 133-139.
- Taylor, Z. E., ve Conger, R. D. (2017). Promoting strengths and resilience in single-mother families. *Child Development, 88*(2), 350-358.
- Umeda, M., ve Kawakami, N. (2014). Cross-cultural measurement equivalence of the Japanese version of revised conflict tactics scales short form among Japanese men and women. *Psychiatry and Clinical Neurosciences, 68*(11), 804-811.
- Wadsworth, M. E., Santiago, C. D., Einhorn, L., Etter, E. M., Rienks, S., ve Markman, H. (2011). Preliminary efficacy of an intervention to reduce psychosocial stress and improve coping in low-income families. *American Journal of Community Psychology, 48*(3-4), 257-271.

Summary

Examining the Link Between Economic Hardship and Marital Quality in the Framework of the Family Stress Model

Hikmet Şahin¹

Ayşen Güre

Ankara University

Economic disadvantage is associated with multiple risks to marital relations. Especially, increase in number of countries striving with economic crises and unemployment highlight the importance of models that explain how financial problems influence the lives of married couples. According to Family Stress Model (FSM), developed by Conger and his colleagues (1990), economic hardships lead to deterioration in marital relations and increase risk for marital instability indirectly through emotional distress (Conger, Conger & Martin, 2010). Family Stress Model posits that economic pressure gives psychological meaning to economic hardship and emotional stress is a key mediator in the relationship between economic pressure and marital relations.

During the past decade researches test FSM in different ethnic groups (African American) and in different countries have produced results consistent with the model (Conger et al., 2002; Falconier, 2005; Hraba, Lorenz & Pechacova, 2000; Kinnunen & Feldt, 2004; Kwon et al., 2003; Robila & Krishnakumar, 2005). Studies in the America, Finland, Czech Republic, Argentina, Korea and Romania found that when economic pressure is high, married couples are at increased risk for emotional distress and emotional distress increases couple conflict and it lead to disruptions in marital interactions and decreases in marital relationship quality and stability.

However, in the literature there were limited studies, especially in Turkey. In Turkey one study conducted by Aytaç & Rankin (2009) applied the Family Stress Model to the urban married couples. They found a positive relationship between economic strain and marital problems, mediated through emotional stress. Furthermore, there are multiple ways to conceptualize economic disadvantage and in the literature a large body of research concerning family stress model investigate objective experience of economic disadvantage (Conger et al., 2002; Falconier, 2005; Hraba et al., 2000 vb). Another approach to studying economic disadvantage is subjective experience of economic disadvantage namely mea-

sure of financial strain. Only a few study operationalized economic condition by using subjective measures (Dew, 2007; Gudmunson, Beutler, Israelsen, McCoy & Hill, 2007) and therefore influences of subjective experience of economic hardship on marital relations are not clear.

As a consequence, there is a great need to examine the impact of Turkish economic hardship on couple relations. Considering these issues the main aim of this research is to investigate the relations between economic hardship, emotional distress and marital quality within the framework of Family Stress Model based on the women's report. Consistent with the literature, following hypothesis were proposed in the present study: (1) Economic pressure, negative economic events and financial concerns would be positively related to perceived emotional stress (2) Perceived emotional stress would be negatively related to negotiation but positively to psychological aggression and physical assault-injury (3) Economic hardship (economic pressure, negative economic events and financial concerns) would be associated with marital quality via mediating role of perceived emotional stress.

Method

Participants

The sample consisted of 431 married women living in Ankara between 28-61 years ($M = 40.22$, $SD = 5.75$). Educational level was assessed with a eight-point scale ($1 = illiterate$, $8 = postgraduate$). Accordingly majority of women completed primary and high school. The level of income was assessed using a seven-point scale ($1 = 500$ and under, $7 = 5000$ and higher) and it seems that the majority of women came from middle income families.

Materials

Economic Hardship Index

Conger and his colleagues (1990) measured the level of economic hardship that was experienced in

Address for Correspondence: ¹Psych. Hikmet Şahin, Köşk Mahallesi Denizli Sokak İhlamur Konağı Apt. No: 19 Daire: 22 Melikgazi / Kayseri

E-mail: hikmetsahin@hotmail.com

family life using four separate construct (per capita income, economic pressure, negative economic events and financial concerns) with 70 items. *Per capita income* consists of all sources of income reported by respondent (hourly wages, government assistance etc.). The *economic pressure* construct has three indicator: “can’t make ends meet”, “unmet material needs” and “financial cutbacks”. For the “can’t make ends meet” indicator respondents reported a) difficulty paying bills and b) household’s financial circumstances at the end of the month ($\alpha = .70$). For “unmet material needs” indicator respondents reported whether they could afford adequate housing, clothing, food and medical care ($\alpha = .93$). The “financial cutbacks” indicator measures behavioral adjustment representing different ways of coping with the financial difficulties ($\alpha = .88$). For the *financial concerns* construct respondents were asked to report their concerns about financial difficulties ($\alpha = .89$). “*Negative economic events*” indicator measures negative economic changes in the life of respondents (dismissal etc.) ($\alpha = .80$). The adaptation of the scale was carried out by Ergül and Güre (2021) and for the adaptation scale the internal consistency was .68 for can’t make ends meet, .91 for unmet material needs, .92 for financial cutbacks, .78 for negative economic events and .89 for financial concerns. In this study the internal consistency was .68 for can’t make ends meet; .91 for unmet material needs; .92 for financial cutbacks; .93 for negative economic events and .89 for financial concerns.

Perceived Emotional Stress

The questionnaire was designed by Cohen, Kamarck and Mermelstein (1983) to tap the degree to which respondents found their lives unpredictable, uncontrollable and overloaded. It consist of 14 items. The internal consistency was .85 for the original scale and in the current study internal consistency was .80.

Conflict Tactics Scale

The questionnaire was developed by Straus (1979) and revised by Straus, Hamby, Boney-McCoy & Sugarman (1996) to measure psychological and physical attacks in a marital relation and it consists of 32 items. It has 5 indicator (negotiation, psychological aggression, physical assault, sexual coercion and injury). In the current study sexual coercion was not used. Negotiation subscale measures action taken to settle a disagreement through discussion ($\alpha = .86$). Psychological aggression was designed to assess verbal and nonverbal aggressive acts ($\alpha = .79$). Physical assault assesses physical violence by a partner ($\alpha = .86$). Injury measures partner-influcted physical injury as indicated by bone or tissue damage, a need for medical attention ($\alpha = .95$). In the current study

internal consistency was .79 for negotiation, .86 for psychological aggression, .97 for physical assault-injury.

Procedure

This study is a part of comprehensive project (Project number: BAP 11B5358001) concerning adolescence and which was supported by Ankara University Scientific Research Projects Coordination Unit. Information consent form and scales were sent to homes in a closed envelop by students at the relevant schools and voluntary participation was obtained. Completion of the questionnaires required 60-90 minutes.

Results

In SEM analyses the parceling technique was used for negotiation, psychological aggression and physical assault-injury. Two parcel for negative economic events, financial concerns, negotiation, perceived emotional distress and psychological aggression and three parcel for physical assault-injury were used as indicators.

Testing Measurement Model. The measurement model analysis showed that the relationship between negative economic events and dimensions of marital quality namely negotiation, psychological aggression and physical assault-injury was not significant. So negative economic events was taken out from analysis and the measurement model analyzed again. The results of the analysis revealed that the measurement model demonstrated good fit to the data: [$\chi^2 (89, N = 431) = 142.77, p < .001, RMSEA = .04, NFI = .97, CFI = .99$]. The relationship between economic pressure and negotiation was not significant.

Mediation Effects For Economic Pressure. Estimation of the full mediation model showed a reasonably good fit with the data [$\chi^2 (126, N = 431) = 211.29, p < .001, RMSEA = .04, NFI = .96, CFI = .98$]. The results indicated that economic pressure predicted perceived emotional stress positively ($\beta = .26, p < .05$); perceived emotional stress predicted psychological aggression positively ($\beta = .41, p < .001$) and physical assault-injury positively ($\beta = .24, p < .001$).

For mediation effects, when the path between economic pressure and psychological aggression was added to the model, it did not reduce χ^2 significantly ($\Delta SBS_{\chi^2 (1) = 1.31, p > .05$) and the path was not statistically significant ($\beta = .07, p > .05$). Finally, it was found that perceived emotional stress fully mediated the association between economic pressure and psychological aggression. When the path between economic pressure and physical assault-injury was added to the model, it did not

reduce χ^2 significantly ($\Delta\text{SBS}_x^2(1) = 0.06, p > .05$) and the path was not statistically significant ($\beta = .02, p > .05$). Finally, it was found that perceived emotional stress fully mediated the association between economic pressure and physical assault-injury.

Mediation Effects For Financial Concerns. Estimation of the full mediation model showed a reasonably good fit with the data [$\chi^2(126, N = 431) = 211.29, p < .001, \text{RMSEA} = .04, \text{NFI} = .96, \text{CFI} = .98$]. The results indicated that financial concerns predicted perceived emotional stress positively ($\beta = .31, p < .01$); perceived emotional stress predicted psychological aggression positively ($\beta = .41, p < .001$), and physical assault-injury positively ($\beta = .24, p < .001$).

For mediation effects, when the path between financial concerns and psychological aggression was added to the model, it did not reduce χ^2 significantly ($\Delta\text{SBS}_x^2(1) = 2.28, p > .05$) and the path was not statistically significant ($\beta = .07, p > .05$). Finally, it was found that perceived emotional stress fully mediated the association between financial concerns and psychological aggression. When the path between financial concerns and physical assault-injury was added to the model, it did not reduce χ^2 significantly ($\Delta\text{SBS}_x^2(1) = 0.36, p > .05$) and the path was not statistically significant ($\beta = .03, p > .05$). Finally, it was found that perceived emotional stress fully mediated the association between financial concerns and physical assault-injury. When the path between financial concerns and negotiation was added to the model, it did not reduce χ^2 significantly ($\Delta\text{SBS}_x^2(1) = 0.12, p > .05$) and the path was not statistically significant ($\beta = .02, p > .05$). Finally, it was found that perceived emotional stress fully mediated the association between financial concerns and negotiation.

Discussion

In general, our results showed that the family stress model is applicable to Turkey. Consistent with previous studies (Aytaç & Rankin, 2009; Benner ve Kim, 2010; Conger et al., 1990; Conger ve ark., 1992; 1993; Conger ve ark., 2002; Dew, 2007; Falconier, 2005; Hraba et al., 2000; Kinnunen & Feldt, 2004; Kwon et al., 2003; Landers-Potts ve ark., 2015) findings of mediation analysis for economic pressure revealed that perceived emotional distress fully mediated the relationship between objectively measured economic pressure and two dimensions of marital quality; namely, psychological aggression and physical assault-injury.

Consistent with previous studies (Gudmunson et al., 2007; Kinnunen ve Feldt, 2004), mediation analysis for financial concerns showed that perceived emotion-

al distress fully mediated the relation between financial concern and all dimensions of marital quality; namely, psychological aggression, negotiation and physical assault-injury. In the literature we couldn't find any study that investigate influences of financial concerns on negotiation.

As seen on the screen for economic pressure, hypothesis about negotiation was not supported. However for financial concerns, hypothesis about negotiation was supported. So the mediational role of perceived emotional distress didn't reveal similar pattern for economic pressure and financial concerns. These findings can be interpreted in the light of evolution theory. Female responses to stress are characterized by nurturing and calming baby (tending) and affiliation with social groups (befriending).

These conclusions must be interpreted in the light of the limitations regarding the sample, cross-sectional nature of data and the reliance on woman report only. Despite these limitations, it can be argued that the findings of the study support the view that inadequate economic conditions and concerns about financial issues seem to be main factor regarding of the disruption in marital quality. Recovery in economic status of couples and psychological consultation will undermine the negative affect of the economic crises.